

Pot medičarstva in lectarstva med Krškim in Zagrebom

Med številnimi aktivnostmi sta bili tudi zasnova in virtualna postavitev Poti medičarstva in lectarstva med Krškim in Zagrebom (v nadaljevanju Pot ML), ki ima pomembno nalogo povezati različne točke in vsebine v pot, ki jo lahko obiskovalec tega dela Evrope opravi v enem delu, v več delih, lahko obiše vse točke ali pa na vsaki točki izve veliko tudi o drugih. Pot ML povezuje evidentirane, že delujoče in oblikovane točke na geografskem območju Posavja in Zagrebške županije, njen začetek ali konec pa predstavljata dve mesti – Krško in Zagreb, ki se povezujeta z vsemi preostalimi deli območja.

Tako kot celoten projekt tudi Pot ML temelji na dveh pomembnih dejstvih o razvoju in dediščini obeh panog na obravnavanem čezmejnem območju. Medičarstvo je bilo eno najdlje ohranjenih obrtnih dejavnosti v Krškem, saj je medičarska delavnica Stary v mestu delovala vse do leta 1956. Danes delujejo v celotnem Posavju številni čebelarji in medičarji ter rokodelci, ki znajo pripraviti s panogo povezane izdelke. Na območju Zagrebške županije je medičarska in lectarska dejavnost še živa in precej razširjena, lectarski izdelki med najbolj prepoznavnimi spominki, dediščina medičarstva in lectarstva pa kot nesnovna kulturna dediščina vpisana na Unescov seznam tovrstne dediščine.

Projekt in Pot ML predstavljata raznovrstne plasti in oblike medičarstva in lectarstva ter raznovrstna rokodelska znanja in veščine, ki jih ohranjajo in razvijajo na območju Posavja in Zagrebške županije. Vključene so različne točke, na poti pa spoznamo različna obdobja, raznovrstno dediščino, različne rokodelske izdelke in veščine ter postavljamo temelje za razvoj novih. Izdali smo dva kataloga, v enem so objavljeni rokodelci, v drugem pa točke na poti. Obe brošuri se dopolnjujeta in sta povezana dela sesta-

vljanke, ki oblikuje celoten projekt Bogastvo podeželja v skupni turistični ponudbi. Namenjeni sta vsem, ki se želijo odpraviti na Pot medičarstva in lectarstva med Krškim in Zagrebom, predvsem pa sta omogočili povezanost vseh vključenih ter skupno predstavitev in promocijo.

Zaključek oziroma »koristi« projekta

Projekt je povezal sodelavce štirih partnerjev, ki so morali tesno sodelovati, da so krmarili med čermi izvajanja, predvsem na področju javnega naročanja.

Kot snovalka projekta sem bila nekaj časa tudi njegova administratorica pri partnerju Občini Krško, nato pa sem bila predvsem strokovna sodelavka in izvajalka nalog, ki so bile del delovanja Mestnega muzeja Krško. Ob tem smo poskrbeli, da smo v projekt vključevali mlade strokovnjake iz regije, povezovali ustanove in prebivalce s ciljem, da bi lahko vsem prinašal »koristik«.

Del projekta je bila tudi odločitev, da obiskovalcem vsebine novega Mestnega muzeja Krško, ki deluje kot enota Kulturnega doma Krško, ponudimo brezplačno ter tudi tako povečamo dostopnost vseh rezultatov projekta in samega muzeja. V muzeju smo s pomočjo sofinanciranja postavili tri obsežne in zanimive razstave, ob katerih smo izvedli tudi raziskave in izdali kataloge in zloženke. Kot oblikovalka je sodelovala Polona Zupančič, sodelovali pa smo z različnimi strokovnjaki, dr. Borisom Golcem, dr. Evo Holz, dr. Miho Preinfalkom, mag. Ireno Ino Čebular, Garsio Kosincem, pri oblikovanju informacijsko-komunikacijskih aplikacij pa z Iztokom Molanom in Andrejem Stoparjem. Projekt in dobro sodelovanje pa sta omogočila tudi pripravo naslednjega projekta v razširjenem partnerstvu. Rezultate še čakamo, v vsakem primeru pa se veselimo ponovnega skupnega dela.

DEDIŠČINA V ŽIVO!

Projekt Heritage Live

Osrednja cilja projekta Heritage Live – Živa, oživiljena, doživeta kulturna dediščina: Projekt usposabljanja na področju prepoznavanja, ohranjanja in predstavitve kulturne dediščine slovensko-hrvaškega čezmejnega območja (Program IPA Slovenija–Hrvaška 2007–2013, vodja projekta dr. Aleksander Panjek), ki je potekal od oktobra 2009 do marca 2012, sta bila krepitev znanja ter dvig kakovosti in učinkovitosti delovanja na področju prepoznavanja, ohranjanja in predstavitve priznanih oblik kulturne dediščine na slovensko-hrvaškem čezmejnem območju. Projektne partnerji, ki so sodelovali v projektu pod vodstvom Fakultete za humanistične študije Univerze na Primorskem (UP FHŠ), so bili Mestna občina Koper, Občina Piran, Občina Izola, Arhivsko društvo Slovenije, Filozofska fakulteta Univerze v Zagrebu, Občina Umag, Občina Buje, Občina Lanišče, Hrvaško arhivsko društvo ter Znanstveno-raziskovalno središče Univerze na Primorskem. V sodobnem času je kulturna dediščina pomemben dejavnik identitete, privlačnosti

in razvoja. Slovenija in slovensko-hrvaško čezmejno območje v tem oziru nista izjemi, a je mogoče opaziti, da čeprav so kulturni viri tu nedvomno izredno bogati, še niso dovolj poznani in tudi ne (vzdržno) izkoriščeni v razvojne namene. Projekt Heritage Live je bil zasnovan na ugotovitvi, da je ključnega pomena prenos znanja v prakso, kar je poskušal uresničevati s sodelovanjem med izobraževalnimi ustanovami in lokalnimi skupnostmi. Smisel projekta in njegovih rezultatov je zainteresirani strokovni javnosti in lokalnemu prebivalstvu podati raziskovalne rezultate, znanja, informacije in orodja za kritičen pristop k obravnavi ljudskih praznikov (kot oblike nesnovne, žive dediščine) ter za dvig njihove kakovosti in privlačnosti, in sicer na primeru čezmejnega območja severne Istre. Obenem pa ponuditi orodja in izobraževalne programe, ki omogočajo usposabljanje na vseh ravneh uporabe sodobnih tehnoloških orodij pri ohranjanju, plemenitju in promociji kulturne dediščine. Projektne dejavnosti

* Dr. Aleksander Panjek, doktor ekonomske zgodovine, višji znanstveni sodelavec na Znanstveno-raziskovalnem središču in izredni profesor na Fakulteti za humanistične študije, Univerza na Primorskem. 6000 Koper, Garibaldijeva 1, E-naslov: Aleksander.Panjek@zrs.upr.si

Istrska maska cunder med pustnim obhodom po vasi.
Foto: Emilija Kastelic, Rakitovec, 7. 2. 2010 (arhiv Heritage Live)

so se posledično odvijale po dveh vzporednih vsebinskih tirih, to so ljudski prazniki v severni Istri in sodobne oblike upravljanja kulturne dediščine s pomočjo informacijskih orodij.

Preteklost, sedanjost, avtentičnost: »šagre« in ljudski prazniki v severni Istri

Šagre in ljudski prazniki v severni Istri so primer nesovne dediščine, ki je na čezmejnem območju v marsičem skupna, vendar doslej še ni bila deležna zadostne znanstvene in strokovne pozornosti, kakor tudi ne dosledne in sistematične valorizacije v namene trajnostnega lokalnega razvoja. Tako večkrat opažamo, kako so lokalne prireditve kljub temu, da temeljijo na kulturnem izročilu, nedovršene ter z vidika ohranjanja in oživljanja kulturne dediščine razmeroma skromne, saj ne odražajo značilnih prvin lokalnega okolja, kulture in identitete. Rezultat projekta na tem območju je poleg številnih izvedenih delavnic in praznikov publikacija *Preteklost, sedanjost, avtentičnost: Šagre in ljudski prazniki v severni Istri* (ur. Aleksander Panjek), katere namen je po eni strani nuditi podlago za boljše poznavanje nesovnega izročila v severni Istri v obliki ljudskih praznikov tako na podeželju kot v mestih, po drugi strani pa nuditi uporabne podlage za ugotavljanje ustreznosti vsebin, vključenih v sodobne praznike, ki se navezujejo na lokalno kulturno izročilo. S tem delom ne nameravamo trditi, da so legitimne le zgodovinsko izpričane šege, navade in vsebine praznikov. Niti ne napeljujemo k stališču, da morajo vse šagre potekati skladno s »tradicijom« in biti »avtentične« ter da je zaradi tega iz sodobnih praznikov treba izločiti vse elemente, ki niso skladni z zgodovinsko izpričanimi prvini ali pa nasploh ukiniti novodobne, »izumljene« praznike. Smisel tega dela je v tem, da se zainteresirani strokovni javnosti in lokalnemu prebivalstvu posredujejo raziskovalni rezultati in znanja za kritičen pristop k obravnavi ljudskih praznikov na območju severne Istre, s tem pa tudi podlage in iztočnice tako za nadaljnje raziskovanje kakor tudi za vključevanje pozabljenih vsebin in obujanje opučenih šeg, navad in praznikov. Cilj je, da se omogoči presoja o tem, koliko in v čem je nek praznik prirejen skladno z izpričanim izročilom, oziroma kateri so »tradicionalni« in kateri novejši elementi, kakšne so ustrežnejše oblike predstavitev nesovne dediščine ter kako praznik prirediti na način, da bo čim

Registrirana znamka skupnosti »Istrski praznik«.
Foto: Arhiv Heritage Live

bolj ustrežal lokalnemu izročilu, in sicer z namenom oživljanja in povečanja privlačnosti svojega kraja. Prepričani smo namreč, da sta lokalna identiteta in kulturna dediščina pomembna vira za trajnostni lokalni razvoj tudi na čezmejnem območju severne Istre, in da je v ta namen odločilnega pomena dejavna vloga lokalnega prebivalstva, ki pa mora biti pri tem podprto z ustreznim znanjem, to je (v našem primeru) s poznavanjem lokalne nesovne dediščine ter s sposobnostjo prepoznavanja in udejanjanja razvojnih potencialov v lokalnem okolju.

V ta namen smo na podlagi terenskih in arhivskih raziskav ter pregleda časopisja in literature pripravili publikacijo, ki posebno pozornost namenja razumevanju »šagre«, predstavitvi čim širšega nabora zgodovinsko izpričanih praznikov in oblik praznovanja, obravnavi pojmov, predstavitvi primerov iz prakse ter ne nazadnje konkretni uporabnosti rezultatov, saj ponuja konkretne smernice za njihovo trženje. Tako je *Preteklost, sedanjost, avtentičnost* multidisciplinarna in obenem aplikativna študija, ki ljudske praznike severne Istre obravnava na znanstvenih podlagah etnologije, zgodovine in ekonomije, s poudarkom na turizmu, saj le takšen znanstveni pristop omogoča osvetlitev in vključevanje tistih dimenzij kulturnega izročila, ki so temelj za (resnično) trajnostni razvoj. Študija se končuje s predstavitvijo podlag in smernic za izbor in ocenjevanje vsebin ljudskih praznikov, ki naj bodo skladne z lokalnim izročilom, in v ta namen podaja pregled njihovih značilnejših prvin, kot jih izpričujeta etnološka razprava in zgodovinska raziskava, poudari zaželene in manj zaželene vsebine ter presoja nekatere konkretne sodobne primere iz prakse. Na podlagi tu izdelanih meril bo tudi v prihodnje mogoče izbirati in ovrednotiti prireditve, ki bolj vključujejo in predstavljajo pristnejše značilnosti istrskih praznikov (obenem pa so vzorec, ki ga je mogoče aplicirati tudi na druga okolja in stvarnosti). V ta namen je bil oblikovan logotip »Istrski praznik« in registriran kot znamka evropske skupnosti pri Uradu za usklajevanje na notranjem trgu (OHIM – Office for harmonization in the internal market).

Upravljanje dediščine z informacijskimi orodji

Drugo temeljno vsebinsko področje projekta je bilo spodbujanje uporabe inovativnih orodij za dokumentiranje, interpretiranje

Metalci zastav ob prazniku sv. Jurija v Piranu.
Foto: Arhiv projekta Heritage Live, 2010

Kulturni program z igranim prizorom iz preteklega življenja na šagri v Smokvici.
Foto: Arhiv projekta Heritage Live, 2010

ter ovrednotenje dediščine na splošno, s ciljem, da so omenjena orodja uporabljena tudi kot možnost oživljanja tako nesovne kot snovne dediščine. Znano je, da sodobni pristopi na področju varstva in valorizacije dediščine predvidevajo dosledno uporabo informacijske tehnologije, sodobne evropske smernice pa podpirajo informacijsko pismenost in digitalizacijo znanja, načela enostavnega dostopa do informacij in ohranjanja kulturne dediščine ter kulturne raznolikosti. Na slovensko-hrvaškem čezmejnem območju in deloma tudi na Slovenskem zamujamo z uporabo informacijskih orodij za ohranjanje in valorizacijo dediščine, kar omejuje možnosti ohranjanja in upravljanja, kakor tudi oživljanja in predstavitve kulturne dediščine. Na podlagi rezultatov Poročil o izvajanju javne službe na področju premične kulturne dediščine Ministrstva za kulturo RS je mogoče ugotoviti, da to še posebej velja za arhivske in muzejske zbirke, ki na obmejnem območju hranijo zaklade, katerim bi digitalizacija omogočila bistveno boljše in širše dostopnost ne glede na današnje meje, zlasti z zavestjo, da je kulturna dediščina čezmejnega pomena in da jo je treba tako tudi obravnavati in ovrednotiti. Ključnega pomena je prenos znanja v prakso z vzpostavitvijo ustreznih programov in oblik izobraževanja. V ta namen pa je potrebno sodelovanje med izobraževalnimi ustanovami, ustanovami za varstvo dediščine, kulturnimi društvi in drugimi uporabniki znanja.

V sklopu projekta Heritage Live smo pripravili doktorski študijski program Kulturni viri in arhivi in sklop izbirnih predmetov s področja arhivistike na magistrski stopnji. V obeh primerih smo študijske vsebine in načrte oblikovali v tesnem sodelovanju s sodelavci Filozofske fakultete Univerze v Zagrebu, in sicer posebej s katedro za Informatologijo (dr. Hrvoje Stančić), in slovenske arhivske stroke, ki so jo predstavljali Arhivsko društvo Slovenije ter pridruženi partnerji Arhiv Republike Slovenije, Pokrajinski arhiv Koper in Zgodovinski arhiv Celje. To pomeni, da programa odražata pričakovanja ciljne skupine tega izobraževalnega področja, upoštevata realne, sodobne in aktualne potrebe po izobraževanju na tem področju ter kot nosilce predmetov vključujeta vse

slovenske arhiviste z nazivom doktorja znanosti in s habilitacijo za poučevanje na univerzitetni ravni. Tako je Fakulteta za humanistične študije Univerze na Primorskem postala prva fakulteta v Sloveniji, ki nudi specifično visokošolsko izobrazbo na področju arhivistike na drugi in tretji stopnji. Doktorski študijski program obsega širše področje kulturnih virov, to je kulture in dediščine, s poudarkom na znanjih, ki omogočajo njuno uporabo v (trajnostne) razvojne namene z uporabo sodobnih IKT orodij.

V tem okviru je nastala tudi publikacija *Heritage live: Upravljanje dediščine z informacijskimi orodji* (ur. Hrvoje Stančić in Katharina Zanier), ki ponuja celovit pregled možnosti in metodologij informacijske tehnologije, koristnih za upravljanje dediščine, saj nudi referenčni okvir za študente in za usposabljanje kulturnih delavcev in strokovnjakov. Delo obravnava področje pristopov in tehnik izdelave in vodenja digitalizacijskih postopkov, predstavlja aktualno stanje uporabe podatkovnih baz in hipermedijskih katalogov s področja kulturne dediščine v Sloveniji, na Hrvaškem in v mednarodnem okolju, pa tudi mednarodne standarde, veljavne za tovrstne inventarje in kataloge (digitalne knjižnice, digitalni arhivi, geografski informacijski sistemi). Publikacija obsega tudi področja virtualnega restavriranja in virtualne resničnosti, oblikovanja in izdelave spletnih strani, upravljanja e-dokumentov in e-zapisov ter shranjevanja in trajnega ohranjanja e-gradiva. Delo zaokroža koristen Mali angleško-hrvaško-slovenski terminološki slovar tehničnih izrazov, ki je neke vrste predlog za sistematizacijo strokovne terminologije, v kateri prevladuje angleško izrazje. Pomembno mesto v študiji zasedajo internetne aplikacije, saj je splet najprimernejši nosilec digitalnih vsebin, ne samo zaradi trajnosti pomnilnika, ampak tudi glede na široke možnosti dostopa do vsebin in informacij.

Zaradi zelo razveseljivega pozitivnega odziva javnosti na rezultate projekta smo na podlagi istega koncepta prijaviili nov projekt, ki pomeni njegovo nadaljevanje in nadgradnjo, in sicer Heritage Live – Lessons Learned (trenutno v ocenjevanju).